

بررسی تأثیرات استفاده از اینترنت بر نسبی نگرى هنجارى و جهانى نگرى دانشجویان دانشگاه تبریز

حسین گدازگر
علیمراد موسی پور

چکیده

این مقاله به بررسی تأثیرات استفاده از اینترنت بر دیدگاه جهانی نگرى و نسبی نگرى هنجارى دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز می پردازد. در پژوهشی که مبنای این مقاله است از روش تحقیق پیمایشی استفاده شده و داده های مورد استفاده از طریق پرسشنامه محقق ساخته جمع آوری شده است. نمونه آماری مورد مطالعه شامل ۲۸۳ نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه تبریز در رشته های مختلف تحصیلی است. یافته های این مقاله تأثیرات استفاده از اینترنت بر نسبی نگرى هنجارى دانشجویان مورد مطالعه را مورد تأیید قرار داده، اما بین دیدگاه جهانی نگرى دانشجویان کاربر و غیر کاربر تفاوت معناداری مشاهده نشده است. همچنین بین افراد مورد مطالعه با وجود تفاوت در جنسیت، سطح تحصیلات، قومیت و تأهل، میزان استفاده از اینترنت تفاوت معناداری نشان نمی دهد.

کلید واژه ها: اینترنت، نسبی نگرى هنجارى و جهان نگرى.

مقدمه

۱. اهمیت تحقیق

استفاده از تکنولوژی های اطلاعاتی و ارتباطی (اینترنت) در ابعاد مختلف جامعه بالاخص مجامع دانشگاهی به طور فزاینده ای افزایش یافته است و در چند سالی که از کاربرد این پدیده مدرن در دانشگاه ها می گذرد روز به روز بر جمع استفاده کنندگان و مشتاقان آن افزوده می شود.

اینترنت مجموعه پیچیده‌ای از شبکه‌های کوچکتر است که با یکدیگر تبادل اطلاعات دارند و مخزنی عظیم و پویا از اطلاعات خوب و بد، زشت و زیبا، اخلاقی و غیر اخلاقی را در خود دارد که با اتصال به این شبکه می‌توان با دیگران رابطه برقرار کرد، از اطلاعات و اخبار علمی و فنی، سیاسی، ادبی، تاریخی و... موجود در سایت‌های گوناگون آن بهره‌مند شد و به درون اوراق غیر قابل دسترس‌ترین کتاب‌ها نفوذ کرد؛ فیلم و نوار ویدیویی مورد علاقه خود را تماشا کرد؛ برای عده بسیاری در زمانی کوتاه نامه ارسال کرد؛ فعالیت علمی و پژوهشی انجام داد و به آموزش خود و دیگران در رشته‌های مختلف پرداخت (فرنه، ۱۳۷۹: ۸۲).

در بعد فرهنگی، کنش ارتباطی که میان کاربران و تولیدکنندگان و توزیع‌کنندگان اطلاعات، در شبکه اینترنت صورت می‌گیرد، از جنبه جامعه‌شناسی کاربردی، نشانه نوعی فرایند جامعه‌پذیری است، زیرا که این خدمات و استفاده از آنها توسط کاربران، آنان را از لحاظ نظام ارزشی و هنجاری تحت تأثیر قرار می‌دهد. این موضوع اهمیت مطالعات گسترده در این زمینه را نشان می‌دهد، به طوری که بسیاری از اندیشمندان همانند مک‌کلور^۱، تافلر^۲ لال^۳ و گیدنز^۴ بر ضرورت انجام مطالعاتی در زمینه تأثیرات این پدیده مدرن اطلاعاتی و ارتباطی تأکید داشته‌اند.

تأثیرات انکارناپذیر شبکه اینترنت بر جامعه، بالاخص جنبه ارتباطی و ترابطی آن که به تمامی ابعاد زندگی علمی و اجتماعی بشر تسری یافته است، از دیدگاه جامعه‌شناسی ماهیتی اجتماعی دارد و به همین منظور بررسی این پدیده از دیدگاه جامعه‌شناسی به دلایل زیر اهمیت دارد:

الف: رشد سریع این رسانه فرصت‌های جدیدی را در اختیار دانشگاهیان و جامعه‌شناسان قرار داده است تا به بررسی تأثیرات فرصت‌های عرضه‌شده اینترنت در میان کاربران پردازند و تئوری‌های خود را در این زمینه بیازمایند.

ب- اینترنت یک رسانه بی‌همتا است؛ زیرا دو مدل ارتباط (تعامل دو جانبه، انتشار اطلاعات، جستجوی منابع شخصی، بحث گروهی، تعامل شخص و ماشین) را با انواع متفاوتی از قابلیت‌ها (متن، ویدیو، دیداری -

۱. McClver

۲. Toffler

۳. Lull

۴. Giddens

شنیداری) در یک رسانه به هم مرتبط ساخته و این بی‌همتایی و تأثیرگذاری، اهمیت مطالعه آن را از دیدگاه جامعه‌شناسی دو چندان می‌سازد.

ج- اینترنت باعث تشویق بیشتر جامعه‌شناسی برای مشارکت فعالانه در چنین تحقیقاتی است.

۲. بیان مسئله تحقیق

امروزه استفاده از تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی بالاخص پدیده اینترنت، به عنوان ابزاری ضروری و مورد نیاز همانند تلویزیون و تلفن، در جوامع مختلف اهمیت یافته و در تمامی ابعاد زندگی علمی و اجتماعی مردم رسوخ کرده است. اینترنت به عنوان نمود تکامل یافته تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی، «شبکه‌ای الکترونیکی است که مردم و اطلاعات را از طریق کامپیوتر به همدیگر متصل می‌کند و به اشخاص اجازه ارتباط شخص به شخص و بازیابی اطلاعات را می‌دهد» (DiMaggio & et, ۲۰۰۱: ۳۰۷).

امروزه دانشجویان از شبکه اینترنت به عنوان یک ابرپایگاه اطلاعاتی و اطلاع‌رسانی، به انحاء مختلف از قبیل دستیابی به منابع، اطلاعات و یافته‌های علمی و پژوهشی مورد نیاز یا نشر آثار علمی خود؛ برای کسب خبر از مسائل و رویدادهای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و نهایتاً برای برقراری ارتباط دوستانه و بین شخصی و یا در شکل گسترده‌تر، شرکت در گروه‌های خبری و نیز گروه‌های بحث الکترونیک استفاده می‌کنند.

در پژوهش حاضر سعی شده تا با استفاده از نظریات جامعه‌شناسی و بهره‌گیری از یافته‌های تحقیقاتی اندیشمندان، به بررسی تأثیرات اینترنت بر احساس تعلق و همگرایی دانشجویان کاربر نسبت به دیگر جوامع و تأثیرات اینترنت بر نسی‌نگری هنجاری پرداخته شود و هدف آن بوده که مشخص شود، آیا ممکن است تحت تأثیر استفاده از اینترنت، دیدگاه کاربرانی که از اینترنت بیشتر در ابعاد غیر علمی استفاده می‌کنند، نسبت به هنجارهای اجتماعی جوامع خودی و غیر خودی متفاوت از غیر کاربران باشد یا نه؟ با توجه به این که در این مورد تحقیقی صورت نگرفته، برای تبیین مسئله از نظریات ساختاربندی گیدنز و نظریه ارتباطی تامپسون و جمیزلال و دائل لرنر استفاده شده است. بنابراین بررسی تأثیرات اینترنت بر «احساس جهان‌وطنی» و «نسی‌نگری هنجاری» در محیط آموزشی دانشگاه تبریز پرسش آغازین این پژوهش است.

۳. اهداف تحقیق

مسائل مورد بررسی در این پژوهش عبارتند از:

۱. اینترنت تا چه حد بر دیدگاه دانشجویان نسبت به جوامع دیگر از لحاظ احساس همدمی و تعلق به یک جهان مشترک (جهان وطنی) مؤثر است؟
۲. آیا استفاده از اینترنت بر دیدگاه دانشجویان نسبت به هنجارهای اجتماعی جوامع دیگر (از نظر نسبی‌نگری و مطلق‌نگری) مؤثر است؟

چهارچوب نظری

دانیل بل^۱

دانیل بل نظریه پرداز انتشار گرای^۲ آمریکایی، اولین جامعه‌شناسی بود که در مورد جامعه اطلاعاتی مطلب نوشت. او نقش تعیین کننده‌ای برای تکنولوژی اطلاعات در صحنه اجتماعی جوامع آینده پیش‌بینی می‌کرد و «جامعه اطلاعاتی آینده را مانند نوعی شکل اجتماعی قوی و در عین حال برخوردار از توسعه همگون می‌دید که حول تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات متحرک تمرکز یافته است» (فرنه، ۱۳۷۹: ۶۷). بل عقیده داشت که در جوامع مبتنی بر تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات، رسانه‌ها به شکل کارآمدی در تغییرات جامعه دخالت دارند، به طوری که «در حیطه فرهنگ، تغییر جهتی از اخلاق کار به سوی تأکید بر سبک زندگی آزادانه‌تر و خوش‌گذران‌تر وجود دارد، و مردم در نوآوری و کار و زندگی شخصی خود آزادترند» (گیلنز، ۱۳۷۴: ۶۹۸).

مانوئل کاستلز^۳

کاستلز (۱۹۹۵) در کتاب *عصر اطلاعات (اقتصاد، جامعه و فرهنگ)* چنین آورده است: «تکنولوژی‌های جدید اطلاعات، با تغییر فرایند پردازش اطلاعات، همه پهنه‌های فعالیت انسان‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهند و امکان برقراری رابطه پایان‌ناپذیر میان پهنه‌های مختلف و نیز بین عناصر و کار گزاران این فعالیت‌ها را فراهم می‌سازند» (کاستلز، ۱۳۸۰: ۱۰۳). به گفته وی مهم‌ترین تأثیر فرهنگی ارتباط رایانه‌ای، تقویت شبکه‌های اجتماعی

۱. Daniel Bell

۲. diffusionist theorist

۳. Manuel Castells

- که تسلط فرهنگی دارند- و افزایش حالت کلان‌شهری و جهانی شدن شبکه‌های اجتماعی است. به زعم او ارتباط رایانه‌ای می‌تواند به طور قدرتمندی در تقویت انسجام اجتماعی نخبگان جهان‌شهری مؤثر باشد و از معنای فرهنگ جهانی و از گردش سریع پیام‌های نخبگان در کلان‌شهر حمایت کند (همان: ۴۲۲). در مورد اثرات ارتباطی تکنولوژی‌های جدید ارتباطی و اطلاعاتی، کاستلز می‌گوید: «هنوز مشخص نیست که در این شبکه‌های الکترونیکی چه مقدار معاشرت‌های اجتماعی ایجاد می‌شود و تأثیرات فرهنگی این نوع جدید معاشرت‌های اجتماعی چیست» (همان: ۴۲۰). او عقیده دارد که به دلیل تازگی چندرسانه‌ای‌ها، ارزیابی تأثیرات آنها بر فرهنگ جامعه دشوار است و تنها می‌توان گفت که به راستی تحولات بنیادی در راه است، با این وجود شواهد تجربی پراکنده و تفسیر آگاهانه از اجزاء مختلف شبکه‌های ارتباطی جدید، مبنایی برای طرح فرضیه‌های درباره گرایش‌های اجتماعی و فرهنگی نوظهور است (همان: ۴۲۷).

جرج نحاس

نحاس در کتاب خود تحت عنوان *جهانی‌شدن، انسان‌شناسی و آزادی در تربیت می‌گوید*: «فناوری‌های جدید ارتباطی و اطلاعاتی به انتقال داده‌ها و تخصص‌ها کمک می‌کنند، و این امر جهان را به سمت ائتلاف بیشتر می‌برد و به نوعی جهانی شدن منجر می‌شود؛ به علاوه پیشرفت ابزار گونه فناوری با انتقال تازه‌ترین دستاوردهای فرهنگی در همه کشورهای جهان، فضای جدید و مشابهی را پدید آورده است» (نحاس، ۱۳۷۹: ۵۲). ظرفیت‌های ایجاد شده در عرصه ارتباطات و اطلاعات و رشد چشمگیر تعاملات فراقومی و فراملی توسط تکنولوژی اطلاعات به جایی رسیده است که سخن گفتن درباره مرزهای ملی و قومی به مفهوم رایج آن دشوار است. تکنولوژی ارتباطی و اطلاعاتی که به فرایند جهانی شدن شکل می‌دهد، یک ظرفیت و توانمندی است که همه افراد با کمک آن می‌توانند ضمن تعامل با دیگران در دور و نزدیک، نقش خود را در ساختن فرهنگ جهانی آینده ایفا کنند و خود را بر مبنای دیدگاه‌ها و گفته‌های دیگران به نقد بکشند (همان).

جیمز لال^۱

در مورد اثرات تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی بر تعامل افراد جوامع مختلف با همدیگر، جیمز لال (۱۹۹۵) معتقد است که رسانه‌های دیداری و شنیداری نه تنها موجب بازاریابی و سازماندهی دوباره

۱. James Lull

زمان و مکان شده‌اند، بلکه بر چگونگی دریافت و سازماندهی و بهره‌گیری ما از گستره‌های زیستی و نیز تعامل ما با دیگر ساکنین این گستره‌ها اثر می‌گذارند و در شرایط زندگی روزمره است که عرضه‌داشت اشکال احساس برانگیز مدرن ارتباطات، موقعیت‌هایی را پدید می‌آورد که مردم در آنها جهان زیستی خود را گاه از پایه دگرگون می‌کنند (لال، ۱۳۷۹: ۴۰). لال بر تأثیر رسانه‌ها بر کنش‌های روزمره و تصورات از زمان، مکان و فضا در ملت‌ها و فرهنگ‌ها تأکید کرده و معتقد است که تحت تأثیر رسانه‌ها تعامل افراد جوامع مختلف با یکدیگر دگرگون می‌شود؛ به علاوه در دسترس بودن رسانه‌ها سبب گسترش ارزش‌ها و کنش‌های فرهنگی ویژه‌ای در بین جوامع بشری می‌گردد.

نظریه گیدنز^۱

گیدنز (۱۹۸۹) می‌گوید: «ممکن است ما به سوی نظمی فراصنعتی در حرکت باشیم یا نباشیم، اما چنین می‌نماید که در دورانی از دگرگونی اجتماعی زندگی می‌کنیم» (گیدنز، ۱۳۷۴: ۷۰۳). ابعاد این دگرگونی به زعم تئوری پردازان جامعه فراصنعتی عبارت است از:

۱. آهنگ فوق‌العاده سریع نوآوری تکنولوژی، همراه با تأثیرات تکنولوژی اطلاعات؛
۲. درگیری فزاینده همه جوامع، بالاخص جوامع صنعتی در شبکه به هم پیچیده ارتباطات جهانی؛
۳. تحولات عمده در درون حوزه‌های خانوادگی و فرهنگی همراه با تغییرات در روابط جنسیت (همان).

تئوری ساختاربندی گیدنز

به منظور بهره‌گیری بهتر از نظریه ساختاربندی گیدنز به تشریح ابعاد مورد نظر از آن در این پژوهش پرداخته شده است. در تئوری ساختاربندی، الگوهای روابط اجتماعی در زمان و مکان بازتولید می‌شوند و دگرگونی می‌بایند، ساختار به خودی خود در زمان و مکان وجود ندارد. در این تئوری ساختار (عوامل و راهنمون‌های باورشناسانه و فرهنگی چیره) و کنش‌ورزی انسان (اراده انسانی، آفرینشگری و فراروندگی) در تعامل با هم بوده و در شکل‌گیری همدیگر مؤثرند و به هیچ وجه نمی‌توان گفت که ساختار کنش را تعیین می‌کند و یا برعکس. بنابراین تعریف بازیگران اجتماعی با توجه به شرایط و موقعیت فرهنگی خود در ارتباط با دیگران از پیام رسانه‌ها تأثیر می‌پذیرند.

۱. A. Giddens

یکی از مدعاهای عمده بینش ساختاربندی این است که کنش‌های نظام اجتماعی قهری نیستند که افراد را به رفتارهای ویژه‌ای وادارند، بنابراین افراد در انتخاب و اعمال کنش خود علی‌رغم تأثیرپذیری از ساختارها، مختار و آزادند.

تئوری ارتباطی تامپسون

جان بروکشایر تامپسون^۱ صاحب‌اندیشه و تئوریسین در زمینه رسانه‌ها و اثرات آنهاست. به نظر تامپسون گسترش و پیشرفت رسانه‌های ارتباطی علاوه بر «تغییر درک مردم از مکان و گذشته آن، روی حس تعلق افراد - یعنی درک افراد از گروه‌ها و جماعتی که احساس می‌کنند به آنها تعلق دارند- نیز تأثیر گذاشته است» (تامپسون، ۱۳۷۹: ۵۱). حس متعلق بودن تا حدی از احساس سهیم بودن در یک تاریخ مشترک و محل مشترک و مسیر زمانی و مکانی مشترک ناشی می‌شود، اما همچنان که درک ما از گذشته به حد روزافزونی به شکل‌های نمادین رسانه‌ای شده بستگی پیدا می‌کند؛ همان‌طور احساس ما از جهان و جایگاه ما در جهان به حد روزافزونی توسط محصولات رسانه‌ای شده تغذیه می‌گردد. احساس ما نسبت به گروه‌ها و جوامعی که منشأ مشترک، مسیری مشترک از زمان و مکان و سرنوشتی مشترک را با آنها سهیم هستیم نیز تغییر می‌یابد. احساس می‌کنیم به گروه‌ها و جوامعی تعلق داریم که بخشی از آنها توسط رسانه‌ها تشکیل شده است (همان). بنابراین رسانه‌های فنی می‌توانند شکل‌های نمادین (اطلاعات) را در زمان و مکان گسترش دهند، با این عملکرد ابعاد زمانی و مکانی زندگی اجتماعی تغییر می‌یابد. تامپسون بر این نظر است که «بیشتر رسانه‌های ارتباطی و اطلاعاتی به آگاهی روزافزونی نسبت به وابستگی‌های متقابل میان افراد بشری دامن زده‌اند و حس مسئولیتی، اگر چه شکننده را نسبت به دنیایی که متعلق به همه بشریت است و برای جهانیان محل سکونت و میراث همگان است پرورش داده‌اند» (همان: ۳۷۵).

دانیل لرنر^۲

رسانه‌های ارتباطی و اطلاعاتی با اشاعه اخبار و اطلاعات متنوع از سرتاسر جهان هستی سبب آشنایی مخاطبان با تفاوت‌ها و تنوعات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی می‌شوند و میزان و ظرفیت پذیرش و تحمل

۱. John Brookshire Thompson

۲. Daniel Lerner

تفاوتها را در افراد افزایش می دهند. در این مورد دانیل لرنر (۱۹۵۰) عقیده دارد که انسان با قرار گرفتن در معرض رسانه‌ها بازتر، فراگیرتر و نامحدودتر می شود و کمتر تحت تأثیر فشار سابقه‌های سنت قرار می گیرد و در برابر آزمایش‌ها و جستجو برای امکانات تازه و پذیرش شیوه‌های جدید زندگی بازتر می شود» (به نقل از تامپسون، ۱۳۷۹: ۲۶۷).

او توجه انسان را به بعضی از راه‌هایی جلب می کند که در آنها با ایجاد شبکه‌های جدید ارتباطی، شکل‌های سنتی قدرت و اقتدار ممکن است به چالش کشیده شوند. در این زمینه لرنر می گوید «رسانه‌ها در جوامع مدرن، مجموعه گسترده‌ای از تجارب را در اختیار انسان قرار می دهند که بدون وجود آنها در اختیارشان قرار نمی گرفت و به این دلیل که تجربه رسانه‌ای تجربه‌ای نیابتی است و قدرت تخیل انسان را پرورش می دهد، انسان به نحو روزافزونی قادر به دیدن خویش در جایی دیگر می شود؛ در یک موقعیت جدید که ممکن است به شدت با موقعیت خود او فرق داشته باشد و به تدریج خشکی و انعطاف‌ناپذیری راه‌های سنتی زندگی شروع به فروپاشیدن می کنند. او برای توصیف توانایی تصور خود در جایی دیگر که با استفاده از رسانه‌ها میسر می شود، واژه «همدلی» را به کار می برد و این توانایی را به عنوان ویژگی اصلی زندگی اجتماعی مدرن به شمار می آورد. با ایجاد همدلی، انسان فراگیرتر، مشتاق‌تر و بازتر می شود، انسان همدل، می تواند دنیایی را فراتر از محل سکونت خود خیال کند» (همان).

«مک لوهان» عامل اساسی تحول در نظام‌های ارتباطی را، پخش اطلاعات و پیام‌ها می داند. وی عقیده دارد که «رسانه‌ها بر شکل‌های جامعه‌پذیری افراد مؤثرند و به شیوه فعالیت و روابط انسانها شکل می دهند و درجات آن را تعیین می کنند» (کازنو، ۱۳۶۴: ۳۷). همچنین او می گوید که: «تحت تأثیر وسایل ارتباطی الکترونیکی، احساس زندگی اجتماعی زیر و رو شده و تمامی مظاهر فرهنگ انسانی در حال دگرگونی است و در نتیجه تأثیر این وسایل ارتباطی، جهان سرانجام به یک دهکده جهانی مبدل خواهد شد» (معمدنژاد، ۱۳۷۹: ۱۸).

جمع‌بندی نظریات مطرح شده

نظریاتی که به عنوان نظریات تبیین کننده ذکر شدند، هر یک جوانب و ابعاد متفاوتی از تأثیرات تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی را به عنوان یک وسیله ارتباطی و اطلاعاتی مطرح و تبیین می کنند.

به منظور تبیین تأثیرات اینترنت می‌توان با توجه به هر یک از نظریه‌های مطرح شده در بالا، به نحوی از آنها تأثیرگذار بودن تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی بر حیات اجتماعی بشر را مورد مذاقه قرار داد، با این وجود چنین می‌توان قیاس کرد که گسترش استفاده از تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی سبب اشاعه و گسترش مظاهر فرهنگ جوامع مختلف بر یکدیگر شده است و این امر سبب شده است تا بسترهای فرهنگی جوامع (بالاخص در بین نسل جوان این جوامع) انعطاف‌پذیرتر و پذیرا تر گردد و زمینه‌های پذیرش و احترام و تعامل متقابل میان عناصر فرهنگ ملل از طریق این تکنولوژی‌ها مهیا گردد. به علاوه با بیشتر شدن تعاملات فرهنگی بین کنشگران اجتماعی جوامع مختلف، احساس نزدیکی و وجه مشترک داشتن با همدیگر به عنوان هموعانی که دارای ایده‌ها، عقاید و منافع مشترک در جهان هستی هستند، بیش از پیش شکل می‌گیرد.

شاهد این مدعا راهپیمایی‌های ضد جنگ در کل جهان در زمان جنگ عراق و امریکا بود. در این مورد نقش تکنولوژی اطلاعاتی و ارتباطی اینترنت از چند جهت دارای اهمیت بود. در وهله اول اخبار و اطلاعاتی که از این مجرا انتشار می‌یافت، غیررسمی و کنترل‌نشده بود که این موضوع میزان اعتماد مخاطبین را بیشتر جلب می‌کرد. در وهله دوم این کسانی که اخبار و اطلاعات را از طریق اینترنت انتشار می‌دهند، خیل عظیمی از کنشگران اجتماعی هستند که بدون هیچ چشم‌داشت و ترس از منافع شخص فقط به منظور برقراری ارتباط و اشاعه واقعات مورد مشاهده خود به دیگر هموعان از اینترنت استفاده می‌کنند و این نشانگر گسترش احساس هموعانی و همدلی در بین مردم کل جهان است. و امروزه شاهد ضعیف شدن احساسات بومی‌گرایی و محلی‌نگری نسبت به احساسات جهان‌نگری و جهان‌اندیشی هستیم.

ساختار سیاسی کشورها که با توجه به اهداف و اغراض خاص آنها شکل می‌گیرد، به طور مستقیم و غیرمستقیم بر نگرش‌ها و دیدگاه‌ها و حتی بر نحوه و نوع ارتباط مردمان آنها با همدیگر مؤثر است، اما در مقابل مردمان به عنوان کنشگران اجتماعی گاهی بر خلاف محدودیت‌هایی که ساختار اجتماعی و سیاسی جامعه بر آنان اعمال می‌کند، از ساختارها درمی‌گذرند و عکس ساختار سیاسی جامعه و مطابق با عقاید و احساسات کلی حاکم بر جهان بشری کنش انجام می‌دهند، که این امر تا حد قابل توجهی تحت تأثیر تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی است و علی‌رغم خواست سیاست‌مداران بعضی از دول احساسات و عقاید مردمان نسبت به همدیگر در جوامع مختلف در حال نزدیک شدن است به طوری که احساس بیگانه‌بودن و متفاوت بودن جای خود را به احساس همدلی و اشتراک داده و نوعی نسی‌نگری نسبت به هنجارها، که زمانی در خیلی از جوامع لایتنیغیر

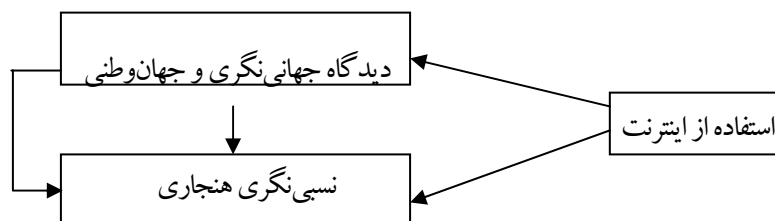
بودن در حال شکل گیری است و سعی بر آن است تا با ایجاد همدلی و تفاهم، هر شخص و ملتی را از زاویه دید خود آن شخص و ملت مشاهده و درک نمایند.

حال با وجود تئوری‌هایی که از کاستلز، نحاس، گیدنز، لرنر، تامپسون و مک‌لوهان مطرح گردید، یک مدل ترکیبی ایجاد و به بررسی تأثیرات اینترنت بر جنبه‌های فرهنگی دانشجویان پرداخته شده است. این مدل برای تبیین مسایل زیر طراحی شده است:

۱. تحت تأثیر استفاده از تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی تا چه حد دیدگاه‌های دانشجویان کاربر اینترنت نسبت به پذیرش عناصر فرهنگ دیگر ملل و جوامع پذیراتر و یا به بیان دیگر نسبی‌نگرتر شده است؟
۲. استفاده از تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی تا چه حد بر دیدگاه جهانی‌نگری و جهان‌وطنی دانشجویان مؤثر است و احساس تعلق آنان را نسبت به مردمان دیگر جوامع برانگیخته است؟

فرضیات تحقیق با توجه به چهارچوب نظری مطرح شده

۱. به نظر می‌رسد بین میزان استفاده از اینترنت و میزان نسبی‌نگری هنجاری دانشجویان همبستگی وجود دارد.
۲. به نظر می‌رسد بین میزان استفاده از اینترنت و میزان جهانی‌نگری (احساس جهان‌وطنی) دانشجویان همبستگی وجود دارد.

نمودار ۱- مدل تحلیلی تأثیرات اینترنت

تعریف و اندازه‌گیری شاخص‌های پژوهش

۱. اندازه‌گیری متغیر مستقل: میزان استفاده از اینترنت

متغیر مستقل و پیش‌بینی‌کننده در این پژوهش شامل میزان استفاده از شبکه اینترنت و خدمات جانبی آن اعم از جستجو، پست الکترونیک، گروه‌های خبری، تله‌نت و انتقال فایل می‌باشد.

برای سنجش متغیر مستقل از چهار سؤال که شامل میزان استفاده از اینترنت و میزان استفاده از ایمیل می‌شوند استفاده شده است؛ که پاسخگو با پاسخگویی به هر سؤال با سطح سنجش کسری، میزان استفاده خود را از اینترنت و ایمیل ابراز می‌نماید. برای مشخص کردن ابعاد متغیر مستقل از تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل روایی استفاده شد. نتایج مربوط به تحلیل عاملی گویه‌های مربوط به متغیر مستقل، حاکی از این واقعیت است که متغیر مستقل دارای یک بعد است. به این معنی که چهار سؤالی که برای اندازه‌گیری میزان استفاده از اینترنت به کار برده شده‌اند، در یک عامل نهفته تعریف شده‌اند. و این عامل ۳۱،۶۷ درصد کل تغییرات متغیرها را تبیین می‌کند. به علاوه «اسکری پلات»^۱ مربوط به متغیر مستقل، یک عامل با مقدار ویژه بالاتر از یک را نشان می‌دهد. علاوه بر تحلیل عاملی، روش تحلیل روایی^۲ گویه‌های موجود در این عامل، بر اساس روش «پایداری درونی» و با استفاده از تحلیل روایی «آلفای کرونباخ»^۳ صورت گرفته است. مقدار این ضریب ۰/۷۷۱۴ می‌باشد که نشان می‌دهد پایانی درونی این گویه در حد مطلوب است.

جدول ۱ نتایج مربوط به تحلیل عاملی و تحلیل روایی متغیر مستقل را نشان می‌دهد:

جدول ۱- نتایج تحلیل عاملی و تحلیل روایی مربوط به متغیر مستقل

عامل‌ها	عناوین عامل‌ها	گویه‌ها و سؤالات	بار عاملی	مقدار ویژه	درصد واریانس تعیین شده	ضریب روایی مقیاس
عامل اول	اینترنت	به طور متوسط در طول یک هفته چند ساعت از اینترنت استفاده می‌کنید؟	۰/۸۰۱			
		در طول یک ماه به طور متوسط چند بار از طریق پست الکترونیک پیام ارسال یا دریافت می‌کنید؟	۰/۶۷۴			
		حدوداً چند درصد از مراجع و مقالات خود را از اینترنت می‌گیرید؟	۰/۸۸۹	۲،۶۹۳	۶۷،۳۱۶	۰/۷۷۱۴
		درصد کسب منابع از اینترنت	۰/۸۹۷			

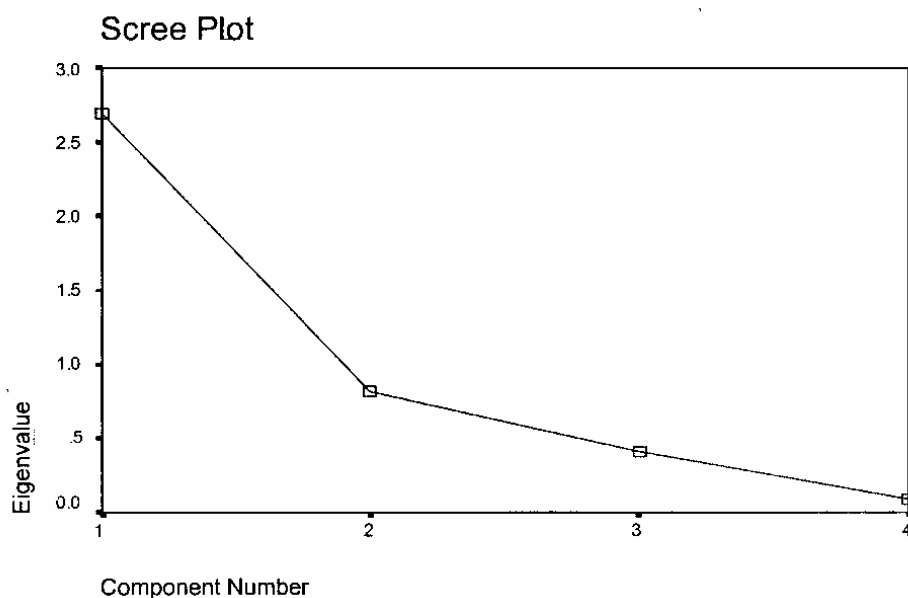
۱. scree plot

۲. reliability analysis

۳. cronbach alpha

Determinant= $۸.۰۱۶ E-۰۲$	Alpha= ۰.۸۱۴
Kaiser- Meyer- Olkin Measure of sampling Adequace= ۰.۸۱۴	
Bartlett test of sphericity= ۷۰۶.۵۳۷	Significance= $...$

نمودار ۲ اسکری پلات مربوط به تحلیل عاملی سؤالات «استفاده از اینترنت» است که تعداد عوامل را نشان می‌دهد. نمودار تنها یک عامل با مقدار ویژه بیشتر از یک (۲،۶۹۳) را نشان می‌دهد.

نمودار ۲- اسکری پلات تحلیل عاملی سؤالات استفاده از اینترنت

۲. اندازه‌گیری متغیرهای وابسته

۱-۲. نسبی‌نگری هنجاری:

منظور از این شاخص آن است که آیا کاربرانی که بیشتر از اینترنت استفاده می‌کنند در مقایسه با دیگران در ارتباط با عناصر هنجاری دیگر کشورها دیدگاه متفاوتی دارند؟ آیا نسبت به عناصر هنجاری دیگر ملل دیدگاهی منعطف‌تر و پذیراتر دارند و هنجارها را نسبی تلقی می‌نمایند؟

۲-۲. جهان نگری (احساس جهان وطنی):

منظور از این شاخص بررسی میزان احساس مشترک و همدلی نسبت به مردمان دیگر جوامع است. آیا همان طور که هومنز به این نتیجه رسید که هر چه کنش متقابل بین افراد بیشتر باشد، علاقه آنها به همدیگر بیشتر می شود و در نتیجه یک نوع احساس مشترک به وجود می آید، اینترنت به عنوان یکی از عوامل معرفی و اشاعه عناصر دیگر جوامع و ایجاد تعامل، در گسترش احساس تعلق و اشتراک دانشجویان نسبت به جوامع دیگر تا چه حد می تواند موثر باشد؟

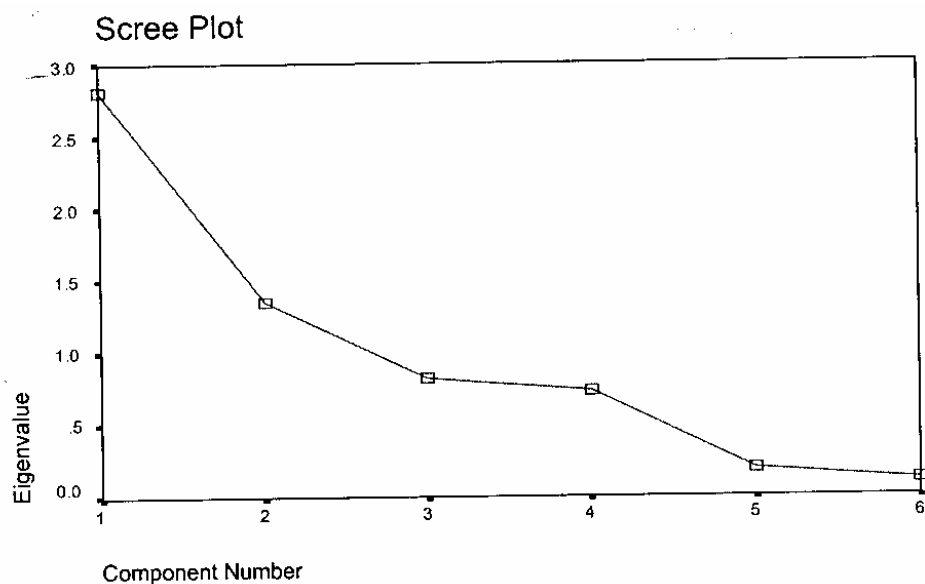
تحلیل عاملی اکتشافی شش گویه که برای اندازه گیری شاخص های نسی نگری هنجاری با جهان نگری و جهان وطنی استفاده شده، حاکی از آن است که متغیرها و گویه های مورد بررسی دارای دو بعد یا عامل هستند. به علاوه اسکری پلات مربوط به تحلیل عاملی، گویه های دو عامل را نشان می دهد. این دو عامل استخراج شده ۶۹/۳۴ درصد کل تغییرات متغیرها را تبیین می کنند. جدول ۲ نتایج مربوط به تحلیل عاملی و تحلیل روایی دو عامل نسی نگری هنجاری و جهان نگری - جهان وطنی را نشان می دهد.

جدول ۲- تحلیل عاملی و تحلیل روایی گویه های مرتبط با نسی نگری هنجاری و احساس تعلق

عامل ها	عناوین عامل ها	گویه ها	بار عاملی	مقدار ویژه عامل	درصد واریانس تعیین شده	ضریب روایی مقیاس
عامل اول	نسی نگری هنجاری	من از کسانی که از ملل پوشش و سبک آرایش ملل بیگانه استفاده می کنند به شدت متنفرم.	۰/۹۲۴	۲/۶۹۲	۴۴/۸۶۸	۰/۹۴۱۶
		من تفاوتی میان دانشجویانی که از ملل پوشش و آرایش بیگانه استفاده می کنند با دیگر دانشجویان نمی بینم.	۰/۹۵۴			
		من علی رغم پابندی به عناصر فرهنگ خودی، استفاده دیگران را از مدهای فرهنگ بیگانه، مذموم نمی دانم.	۰/۹۲۶			
عامل دوم	جهان نگری و (جهان وطنی)	افراد بشر علیرغم تفاوت های نژادی مذهبی و ملیتی، باهم برابر و به همدیگر وابسته هستند.	۰/۷۵۶	۱/۴۶۹	۲۴/۴۷۸	۰/۶۴۷۷
		کمک کردن بی حساب به کشورهای دیگر دور ریختن ثروت ملی است.	۰/۶۶۳			

			۰/۶۵۴	احساس می‌کنم وجه اشتراک زیادی با اکثر مردم دنیا دارم.		
Dterminant= $4.782 E -02$ Alpha= ۰/۳۵۵						
Kaiser- Meyer- Olkin measure of sampling adequace= ۰/۷۴۹						
Bartlett Test of Sphericity= ۸۳۳/۵۵۱ Significance= ...						

نمودار ۳ اسکری پلات مربوط به تحلیل عاملی سؤالات نسبی نگر هنجاری و احساس تعلق است که تعداد عوامل را نشان می‌دهد. نمودار فوق تنها دو عامل را با مقادیر ویژه بیشتر از ۱ نشان می‌دهد.

نمودار ۳- اسکری پلات تحلیل عاملی سؤالات نسبی نگر هنجاری و احساس تعلق

۳. روش شناسی

روش تحقیق

روش مورد استفاده در این تحقیق روش کمی می‌باشد و با توجه به ماهیت موضوع و مسئله تحقیق از روش پیمایشی^۱ استفاده شده است.

معرفی کلی وسیله اندازه‌گیری و جمع‌آوری داده‌ها

در این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از پرسشنامه‌ای کتبی که براساس پایه‌های نظری و پیشینه پژوهش، تعریف عملیاتی متغیرها و مفاهیم و سطوح اندازه‌گیری متغیرها، توسعه یافته است، استفاده شده که شامل چند سؤال و چندین گویه است که به صورت طیف لیکرت تدوین شده است.

آزمون مقدماتی وسیله اندازه‌گیری

در پژوهش حاضر قبل از تکثیر نهایی وسیله اندازه‌گیری و جمع‌آوری داده‌ها، این ابزار بر روی پنجاه نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز به صورت غیر سیستماتیک آزمون شده و پس از آن، نارسایی‌ها و ابهاماتی که در سؤالات و گویه‌ها به نظر می‌رسید، بازمینی مجدد شده و رفع گردیده‌اند، و بعد از سنجش قابلیت اعتماد گویه‌ها از طریق روش آلفای کرونباخ و با نرم‌افزار SPSS، و تأیید مقدراری آلفای به دست آمده (که در جداول بالا ذکر شدند)، پرسشنامه نهایی برای جمع‌آوری داده‌ها تکثیر شده است.

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده‌های دانشگاه تبریز است که در پایان نیمسال اول سال تحصیلی ۸۲-۸۱، جمعاً ۱۰۴۸ دانشجو در دوره‌های تحصیلات تکمیلی تبریز مشغول تحصیل بوده‌اند.

۱. survey

روش نمونه‌گیری - برآورد حجم نمونه

در تحقیق حاضر از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی استفاده شد، در نمونه‌گیری طبقه‌ای بر اساس اطلاعات موجود، جمعیت (۱۰۴۸ نفری) بر اساس دانشکده‌ها به چند زیرجمعیت (n_1, n_2, n_3, n_4, n_5) تقسیم شدند که این زیرجمعیت‌ها از تجانس و همگنی درونی بالایی برخوردار هستند. سپس از داخل این زیرجمعیت‌ها، نمونه‌ها به شکل تصادفی ساده، طوری انتخاب شدند که مجموع زیرنمونه‌ها برابر با n شد: یعنی

$$n = n_1 + n_2 + n_3 + \dots + n_h = \frac{NT^2S^2}{Nd^2 + t^2s^2}$$

در تعیین حجم نمونه از فرمول $n = n_1 + n_2 + n_3 + \dots + n_h$ استفاده شد.

S^2 در این پژوهش برابر ۳۵/۴۶ است. بر اساس فرمول فوق، حجم نمونه ۲۵۹ نفر برآورد شد.

بر این اساس نمونه ۲۵۹ نفری از جمعیت ۱۰۴۸ نفری دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه تبریز با دقت احتمالی مطلوب ۰/۰۱۲۱ و ضریب اطمینان ۹۵/۵ یک نمونه طبیعی از جمعیت مذکور می‌باشد و نتایج حاصل از این نمونه را می‌توان با کمتر از ۵٪ خطا به جمع مذکور تعمیم داد.

در این پژوهش با احتساب تقریباً ۹ درصد اضافه نمونه، در مجموع ۲۸۳ نفر دانشجویان شاغل به تحصیل در ۹ دانشکده مختلف مورد مطالعه قرار گرفته است. این تعداد ۲۷ درصد از کل جامعه آماری را دربر می‌گیرد و با افزایش این تعداد نمونه احتمال وقوع خطای نوع اول و خطای دوم کاهش می‌یابد (سیگل، ۱۳۷۲: ۱۲).

تعداد دانشجویان دکتری در نمونه بر اساس نسبت، باید ۵۷ نفر و تعداد زنان با توجه به نسبت زنان در نمونه، باید ۵۴ نفر باشد که با توجه به افزایش ۹ درصدی نمونه، ۵۸ نفر دکتری و ۵۷ نفر زن در نمونه وجود دارند.

روش‌های آماری تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده از نرم‌افزار آماری SPSS و روش‌های آماری همبستگی پیرسن، آزمون t و تحلیل واریانس یک‌طرفه استفاده شده است.

یافته‌ها

نتایج جزئی تحقیق

بر اساس نتایج آماره‌های توصیفی تحقیق، ۸۶/۹ درصد دانشجویان مورد مطالعه به اینترنت و خدمات آن دسترسی داشته‌اند، و ۸۵/۸ درصد دانشجویان نمونه از اینترنت و خدمات آن استفاده می‌کرده‌اند. نسبت دسترسی به اینترنت برای زنان نمونه مورد مطالعه ۸۱/۱۷ و برای مردان ۸۹/۲ درصد بوده است. بیشترین میزان استفاده از اینترنت و ایمیل را دانشکده فیزیک و کمترین میزان استفاده را دانشکده علوم انسانی واجتماعی داشته است.

نتایج تجربی تحقیق

۱. **بررسی فرضیه اول:** به نظر می‌رسد بین میزان استفاده از اینترنت و میزان جهان‌نگری (احساس جهان‌وطنی) دانشجویان همبستگی وجود دارد.

بر طبق اطلاعات جدول ۳ بین متغیرهای احساس جهان‌وطنی و میزان استفاده از اینترنت، همبستگی خطی وجود ندارد. مقدار I پیرسن ۰/۰۸۸ و معنی‌داری بیش از ۰/۰۵ درصد است، یعنی با افزایش یا کاهش میزان استفاده از اینترنت، میزان احساس جهان‌وطنی افزایش یا کاهش نمی‌یابد.

جدول ۳- ضرایب همبستگی و سطح معنی‌داری بین متغیرهای میزان استفاده از اینترنت با احساس تعلق

میزان استفاده از اینترنت		متغیرها
۰/۰۸۸	ضریب همبستگی	احساس جهان‌وطنی
۰/۱۴۵	سطح معنی‌داری	
۲۸۳	فراوانی مشاهدات	

۲. **بررسی فرضیه دوم:** به نظر می‌رسد بین میزان استفاده از اینترنت و میزان نسی نگری هنجاری دانشجویان همبستگی وجود دارد.

بر طبق اطلاعات جدول ۴ بین متغیرهای نسی نگری هنجاری و میزان استفاده از اینترنت، همبستگی خطی متوسط به بالا وجود دارد. مقدار I پیرسن ۰/۳۷۸ و معنی‌داری آن کمتر از ۰/۰۵ درصد است و این واقعیت را

می‌رساند که کسانی که بیشتر از اینترنت استفاده نموده‌اند، نسبت به کسانی که کمتر از اینترنت استفاده کرده‌اند، نسبت به هنجارهای اجتماعی جوامع و ملل بیگانه‌تری نگرتر بوده‌اند.

جدول ۴- ضرایب همبستگی و سطح معنی‌داری

بین متغیرهای میزان استفاده از اینترنت با نسبی‌نگری هنجاری

میزان استفاده از اینترنت		متغیرها
۰/۳۷۸	ضریب همبستگی	نسبی‌نگری هنجاری
۰/۰۰۰	سطح معنی‌داری	
۲۸۲	فراوانی مشاهدات	

۳. استفاده از اینترنت و جنسیت

پرسش دیگری که در مورد استفاده از شبکه اینترنت وجود دارد این است که آیا در استفاده از اینترنت بین مردان و زنان دانشجو تفاوت وجود دارد؟ بر اساس اطلاعات جدول مقدار $T=1/586$ و معنی‌داری آن بیش از ۰/۰۵ است، پس در میزان استفاده از اینترنت در بین زنان و مردان نمونه مورد مطالعه تفاوتی نبوده است.

جدول ۵- آزمون تفاوت میانگین میزان استفاده از اینترنت بر اساس جنسیت

دانشجو	تعداد مشاهدات	میانگین	انحراف معیار	اشتباه معیار	کمیت t	درجه آزادی	سطح معنی‌دار بودن
مرد	۱۹۴	۳۲/۷۷	۱۵/۲۸	۱/۱۰	۱/۵۸۶	۲۷۳	۰/۱۱۴
زن	۴۵	۲۸/۸۳	۱۳	۱/۹۴			

آزمون یکنواختی واریانس‌های لوین $\text{Sig} = ۰/۰۵۹$ و واریانس‌ها برابرند و از فرض برابری واریانس‌ها استفاده شده است.

۴. استفاده از اینترنت و مقطع تحصیلی

پرسش دیگر این است که آیا در میزان استفاده از اینترنت بین دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری تفاوت وجود دارد؟ بر اساس اطلاعات جدول مقدار $T = ۲/۶۸۶$ و معنی‌داری آن کمتر از ۰/۰۵ است، پس از میزان استفاده از اینترنت در بین دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری تفاوت وجود داشته است.

جدول ۶- آزمون تفاوت میانگین میزان استفاده از اینترنت مقطع تحصیلی ($\text{Sig} = ۰/۳۶۰$ و $F = ۰/۸۴۱$)

دانشجو	تعداد مشاهدات	میانگین	انحراف معیار	اشتباه معیار	کمیت t	درجه آزادی	سطح معنی‌دار بودن
کارشناس ارشد	۱۸۲	۳۰/۶۰	۱۵/۰۷	۱/۱۲	-۲/۶۸۶	۲۳۷	۰/۰۰۸
دکتری	۵۷	۳۶/۶۱	۱۳/۶۴	۱/۸۱			

بحث و نتیجه‌گیری

اینترنت و احساس جهان‌وطنی

بر اساس نتایج این پژوهش اختلاف معنی‌داری بین کاربران و غیر کاربران اینترنت در مورد احساس تعلق به ملل و جوامع دیگر وجود نداشته است، یعنی با افزایش یا کاهش میزان استفاده از اینترنت، میزان احساس تعلق

افزایش یا کاهش نمی‌یابد. دلایل رد فرضیه مورد نظر این است که با توجه به سطح تحصیلی دانشجویان و قرار داشتن در معرض رسانه‌های مختلف از قبیل تلویزیون، رادیو، مطبوعات و محصولات فرهنگی دیگر ملل همانند فیلم، کتاب، نشریات و برنامه‌های گسترده ماهواره‌ها، احساس جهان‌وطنی و تعلق به جهانی مشترک را در بین دانشجویان ایجاد خواهد نمود. چنانکه تامپسون در نظریه ارتباطی خویش آورده است که گسترش و پیشرفت رسانه‌های ارتباطی با تغییر در ک مردم از مکان و گذشته‌شان، روی حس تعلق افراد تأثیر می‌گذارد. به طوری که افراد احساس می‌کنند به گروه‌ها و جوامعی تعلق دارند که بخشی از آنها توسط رسانه‌ها شکل گرفته است.

وی همچنین معتقد است بیشتر رسانه‌های اطلاعاتی و ارتباطی به آگاهی روزافزونی نسبت به وابستگی‌های متقابل میان افراد بشر دامن خواهند زد و نوعی احساس مسئولیت را نسبت به دنیایی که متعلق به همه بشریت و محل زندگی و میراث تمام انسان‌ها، پرورش خواهند داد. پس این نتیجه تأییدی است بر نظریه تامپسون و دیگر اندیشمندان همچون مک‌لوهان، جمیزلال، لرنر و گیدنز که رسانه‌ها را در شکل‌گیری نگرش افراد مؤثر می‌داند.

اینترنت و نسبی‌نگری هنجاری

نتیجه تحقیق حاضر نشان داد که بین کاربران و غیر کاربران در میزان نسبی‌نگری هنجاری تفاوت وجود دارد و کسانی که بیشتر از اینترنت استفاده نموده‌اند، نسبت به آنهایی که استفاده نموده‌اند، نسبی‌نگرتر بودند که این نتایج منطبق با نظریات جمیزلال و مک‌لوهان و نظریه دانیل لرنر در مورد اثرات رسانه‌ها است، به این معنی که دانشجویان که بیشتر از اینترنت استفاده نموده‌اند، دیدگاهی نسبی‌گراتر نسبت به هنجارهای اجتماعی دارند و در پذیرش هنجارهای دیگر ملل بازتر عمل می‌نمایند. در این مورد می‌توان به نظریه لرنر اشاره داشت که انسان با قرار گرفتن در معرض رسانه‌ها بازتر، فراگیرتر و نامحدودتر شده و کمتر تحت تأثیر فشار سنت قرار می‌گیرد و در برابر آزمایشها و جستجو برای امکانات تازه و پذیرش شیوه‌های جدید زندگی بازتر می‌شود. انسان به نحو روزافزونی قادر به دیدن خویش در جایی دیگر می‌شود. او برای توصیف توانایی تصور خود در جایی دیگر - که با استفاده از رسانه‌ها میسر می‌شود - واژه «همدلی» را به کار می‌برد. و این توانایی را به عنوان ویژگی اصلی

زندگی اجتماعی مدرن به شمار می‌آورد. با ایجاد همدلی، انسان فراگیرتر، مشتاق‌تر و بازتر می‌شود. انسان همدل می‌تواند دنیایی فراتر از محل سکونت خود خیال کند. (به نقل از تامپسون، ۱۳۷۹: ۲۶۷).

به علاوه در همین مورد می‌توان به نظریه مک‌لوهان اشاره کرد. وی عقیده دارد که «رسانه‌ها بر شکل‌های جامعه‌پذیری افراد مؤثرند و به شیوه فعالیت و روابط انسانها شکل می‌دهند و درجات آن را تعیین می‌کنند» (کازنو، ۱۳۶۴: ۳۷). همچنین او می‌گوید که «تحت تأثیر وسایل ارتباطی الکترونیکی، احساس زندگی اجتماعی زیرورو شده و تمامی مظاهر فرهنگ انسانی در حال دگرگونی است و در نتیجه تأثیر این وسایل ارتباطی، جهان سرانجام به یک دهکده جهانی مبدل خواهد شد» (معمدنژاد، ۱۳۷۹: ۱۸). بنابراین یافته‌های ما در راستای نظریه اندیشمندان فوق بوده و تأیید بر این نظریه‌ها می‌باشد.

استفاده از اینترنت و جنسیت

در میزان استفاده از اینترنت در بین زنان و مردان نمونه مورد مطالعه تفاوتی نبوده است.

استفاده از اینترنت و مقطع تحصیلی

در میزان استفاده از اینترنت در بین دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری تفاوت وجود داشته است. خانم ستوده در تحقیق خود در ارزیابی استفاده از اطلاعات الکترونیکی با تأکید بر دیسک نوری و شبکه اینترنت در سال ۱۳۷۷ به این نتیجه دست یافت که در میزان استفاده از این منابع، درجه علمی مؤثر است. نتیجه حاضر، نتیجه تحقیق ایشان را تأیید کرده و نشان می‌دهد که مقطع علمی دانشجویان بر میزان استفاده از اینترنت مؤثر است.

فهرست منابع و مآخذ

- تامپسون، جان، ب. (۱۳۷۹): *رسانه‌ها و نوگرایی*، ترجمه علی ایثاری کسمایی، تهران: انتشارات مؤسسه ایران.
- داوس، دی. ای. (۱۳۷۶): *پیمایش در نظریه‌های اجتماعی*، ترجمه هوشنگ ناییبی، تهران: نشر نی.
- رجایی، فرهنگ (۱۳۸۰): *پدیده جهانی شدن*، ترجمه عبدالحسین آذرنگ، تهران: انتشارات آگاه.
- ریتر، جورج (۱۳۷۴): *نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر*، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۰): *درآمدی بر دایرة المعارف علوم اجتماعی*، تهران: انتشارات مؤسسه کیهان.
- سیگل، سیدنی (۱۳۷۲): *آمار غیر پارامتریک برای علوم رفتاری*، ترجمه یوسف کریمی، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

- فرنه، ژرژ (۱۳۷۹): *تکنولوژی اطلاعات*، گردآوری و ترجمه علیرضا طیب، تهران، نشر سفیر.
- کازنو، ژان (۱۳۵۲): *جامعه‌شناسی رادیو و تلویزیون*، ترجمه جمشید ارجمند، تهران، انتشارات رادیو و تلویزیون ملی ایران.
- کازنو، ژان (۱۳۳۴): *قدرت تلویزیون*، ترجمه علی اسدی، تهران: مؤسسه انتشارات امیرکبیر.
۱۰. کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰): *عصر اطلاعات، اقتصاد، جامعه و فرهنگ*، ترجمه احد علیخانی، افشین خاکباز، حسن چاوشیان، تهران، طرح نو.
- کرایب، یان (۱۳۷۸): *نظریه‌های اجتماعی از وبر تا هابرماس*، ترجمه عباس مخبر، تهران، آگاه.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۴): *جامعه‌شناسی*، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- لال، جیمز (۱۳۷۹): *رسانه‌ها، ارتباطات، فرهنگ: رهیافتی جهانی*، ترجمه مجید نکودست، تهران، انتشارات مؤسسه ایران.
- محسنی، منوچهر (۱۳۸۰): *جامعه‌شناسی جامعه اطلاعاتی*، تهران، نشر دیدار.
- معمد نژاد، کاظم (۱۳۷۹): *وسایل ارتباط جمعی*، تهران، دانشگاه علامه طباطبائی.
- نحاس، جرج (۱۳۷۹): *جهانی‌شدن، انسان‌شناسی و آزادی در تربیت*، ترجمه طاهره اختری، مجموعه مقالات *بازتاب اندیشه در مطبوعات ایران*، شش ماهه اول.
- ویستر، فرانک (۱۳۸۰): *نظریه‌های جامعه اطلاعاتی*، ترجمه اسماعیل قدیمی، تهران: قصیده‌سرا.

Frene Georges (۱۹۹۶): Frene "Information Technology" in *World science Repot* pp. ۲۶۹-۲۸۰

DiMaggio, Paul, Hargittai, Eszter, Neuman, W. Russell & Robinson, John (۲۰۰۱): *SOCIAL IMPLICATIONS OF THE INTERNET*. Annu. Rev. Social. ۲۰۰۱، ۲۷، PP. ۳۰۷-۳۶

مشخصات مؤلفین

حسین گدازگر، دارای دکترای جامعه‌شناسی فرهنگ از انگلستان و عضو هیأت علمی دانشگاه تبریز است. علایق پژوهشی او در زمینه جامعه‌شناسی فرهنگ و جامعه‌شناسی دین است.

آدرس: گروه علوم اجتماعی دانشکده علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه تبریز.

Email: godazgar@yahoo.com

علیمراد موسی پور، کارشناس ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی از دانشگاه تبریز و مدرس مراکز تربیت معلم است. علایق پژوهشی او در زمینه جامعه‌شناسی ارتباطات است.

آدرس: تبریز، پژوهشکده کاربردی تعلیم و تربیت آذربایجان شرقی

Email: mosapuor@yahoo.com